

neme ait bazı Sünnî tasavvuf kaynaklarında Resûl-i Ekrem'in ilk dört halifeden her birine zikir öğrettiği ve bu yolla dört ayrı tarikatın oluştuğu kaydedilmiştir (Harîrîzâde, I, vr. 8^b). Bunlardan Hz. Ali ve Hz. Ebû Bekir ile devam eden silsilelerin zamanla yaygınlık kazandığı, Hz. Ali'den gelen silsilenin Alevîyye, Ebû Bekir'den gelenin ise Sıddîkiyye (Bekriyye) diye adlandırıldığı ifade edilir. Tarikat silsilelerine bakıldığına Hâcegân tarikatı ve Nakşibendiyye hariç diğerlerinin Hz. Ali'den geldiği görülmektedir.

Silsileler önceleri muhtemelen şifahi yolla aktarılmış, daha sonra köklü tarikatların kurulmaya başlandığı VI. (XII.) yüzyıldan itibaren yazıya geçirilmiştir. Hz. Ali'den gelen silsilelerin çoğunda Hasan-ı Basrî'nin (ö. 110/728) Hz. Ali'den (ö. 40/661) tasavvufî eğitim aldığı kaydedilmektedir. Ancak muteber kaynaklara göre onun Hz. Ali ile özel bir yakınlığı olmamıştır. Bu sebeple Ebû'l-Ferec İbnü'l-Cevzî silsilelerinin başlangıcının tamamen uydurma olduğunu söylemiş, buna karşı Süyûtî *İthâfû'l-fırka bi-refvî'l-hırka* adlı eserini yazarak Hasan-ı Basrî'nin Hz. Ali ile görüştüğünü ve ondan hadis rivayet ettiğini, dolayısıyla kendisinden tasavvufî eğitim almasının mümkün olduğunu ispat etmeye çalışmıştır.

Tasavvufun ilk dönemlerinde yazılan eserlerde Hz. Ali'ye ya da Hz. Ebû Bekir'e ulaşan bir silsile görülmemektedir. Tasavvuf tarihinde bilinen ilk silsile Ca'fer el-Huldî'yi (ö. 348/959) Resûl-i Ekrem'e ulaştıran silsiledir. İbnü'n-Nedîm'e göre Ca'fer el-Huldî, Cüneyd-i Bağdâdî'den tasavvufî eğitim almış olup silsile geriyeye doğru şöyle devam eder: Cüneyd-i Bağdâdî, Serî es-Sakatî, Ma'rûf-i Kerhî, Ferkad es-Sabahî, Hasan-ı Basrî, Enes b. Mâlik ve Hz. Peygamber. Kuşeyrî de şeyhi Ebû Ali ed-Dekâk'ın tarikat silsilesini şöyle verir: Ebû'l-Kâsım İbrâhîm b. Muhammed Nasrâbâdî, Ebû Bekir eş-Şibî, Cüneyd-i Bağdâdî, Serî es-Sakatî, Ma'rûf-i Kerhî, Dâvûd et-Tâî ve tâbiîn nesli. Bu iki silsilenin de Hz. Ali'ye veya Ebû Bekir'e ulaşmaması dikkat çekicidir. Resûlullah'ın bir kısım özel bilgileri ve zikirleri ashabından bazılarına bildirdiği şeklinde birçok rivayet bulunmakla birlikte tasavvufî eserlerde Alevî ve Sıddîkî silsilelerin başlangıcını izah etmek için sıhhati tartışmalı olan iki rivayet öne çıkarılmıştır. Bunlar Hz. Peygamber'in Hz. Ali'ye kelime-i tevhidi üç defa söylettiği şeklindeki rivayetle Resûl-i Ekrem'e nisbet edilen, "Allah benim gönlüme neyi dökmüşse ben de onu Ebû Bekir'in gönlüne döktüm" şeklindeki sözdür.

Kübrevîyye tarikatının kurucusu Necmeddîn-i Kübrâ'nın (ö. 618/1221), müridi Radyüddin Ali Lala'ya verdiği icâzetnâme Hz. Ali'ye ulaşan silsilelerin ilk yazılı örneklerinden biridir. Kübrâ, bu icâzetnâmede kendi şeyhlerini sırasıyla yazıp silsileyi Hasan-ı Basrî ve Hz. Ali kanalıyla Hz. Peygamber'e ulaştırmıştır. Yine VI. (XII.) yüzyıl sülfilerinden Muhammed b. Münevver, Ebû Saîd-i Ebû'l-Hayr'ın (ö. 440/1049) silsilesini Hz. Ali kanalıyla Resûl-i Ekrem'e kadar çıkarmıştır. Tarikatların kurulmaya başlandığı VI. (XII.) yüzyılda Hâcegân tarikatı da biri Hz. Ali'ye, diğeri Hz. Ebû Bekir'e ulaşan iki silsilesi bulunduğunu açıklamıştır. Hz. Ali'ye ulaşan silsileye (Alevî) Ehl-i beyt imamlarını ihtiva ettiği için bir hürmet ifadesi olarak "silsiletü'z-zehab" (altın silsile) denmiş, daha sonraları genelde Hz. Ebû Bekir'e ulaşan (Bekrî, Sıddîkî) silsile esas kabul edilmiştir.

Diğer İslâmî ilimlerde liyakatı belgelemek ve sahtekârlığı önlemek için diploma vazifesi gören icâzetnâmeler bulunduğu gibi tarikatlarda da hakiki şeyhleri sahtelerinden ayırt etmek amacıyla icâzetnâme verme usulü kullanılmayış olmalıdır. Bu icâzetnâmelerde icâzet veren zatın şeyhlerinin silsilesinin yazılması bir gelenek olmuş, böylece o şahsın köklü bir tasavvuf geleneğinin mirasçısı olduğu vurgulanmak istenmiştir. Başta hadis olmak üzere birçok İslâmî ilimde Hz. Peygamber'e ulaşan icâzetnâmelerin bulunması muhtemelen tasavvuf erbabı için de örnek teşkil etmiştir (ayrıca bk. İCÂZET).

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist*, s. 260; Abdülhâlîk-î Guddüvânî, *Risâle-i Şâhîbiyye (Makâmât-ı Yûsufî Hemedânî)* (nşr. Saîd-i Neffîsî, *Ferheng-i İrân-zemîn*, I/1 içinde), Tahran 1332 hş./1953, s. 81; Kuşeyrî, *er-Risâle*, s. 578-579; Ebû'l-Ferec İbnü'l-Cevzî, *Telbisü'l-İbtis*, Beyrut 1409/1989, s. 171; Muhammed b. Münevver, *Esrârü'l-tevhîd* (nşr. Zebîhullah Safâ), Tahran 1332 hş./1953, s. 27; İbn Haldûn, *Mukaddime* (trc. Zakir Kadîrî Ugan), İstanbul 1989, II, 555; Muhammed Pârsâ, *Risâle-i Kudsiyye* (nşr. Ahmed Tâhîrî İrâkî), Tahran 1354 hş./1975, s. 12; Fahreddin Safî, *Reşehât-ı 'Aynü'l-hayât* (nşr. Ali Asgar Muîniyân), Tahran 1977, I, 12; Süyûtî, *İthâfû'l-fırka bi-refvî'l-hırka*, Hacı Selim Ağa Ktp., nr. 161, vr. 244^b-247^a; Ali el-Kârî, *el-Esrârü'l-merfû'a fi'l-ahbârî'l-mevzû'a*, Beyrut 1986, s. 454; Harîrîzâde, *Tibyân*, I, vr. 8^b, 12^b-24^a; M. Takî Dânişpejûh, *Hırka-i Hezâmîhî (Mecmû'a-i Sühânîhâ ve Makâlehâ der Bâre-i Felsefe ve İrfân-ı İslâmî)* içinde, nşr. Mehdî Muhakkik - H. Landolt), Tahran 1349 hş./1971, s. 162-164; Abdullah Aydınli, *Doğuş Deurinde Tasavvuf ve Hadis*, İstanbul 1986, s. 194-200; J. S. Trimmingham, *The Sufi Orders in Islam*, New York 1998, s. 261; Ahmet Yıldırım, *Tasavvufun Temel Öğretlerinin Hadislerdeki Dayanakları*, Ankara 2000, s. 331-333, 339-341; "Silsila", *ELP* (İng.), IX, 611.

SİLSİLETÜ'İ-ÂSAFİYYE (سلسلة الأصفیة)

Behcetî Seyyid İbrâhîm'in
(ö. 1151/1738'den sonra)
Köprülü ailesinden yetişmiş
devlet adamlarının
biyografilerine dair eseri.

Behcetî İbrâhîm'in hayatı hakkında fazla bilgi yoktur. Genellikle XVII. yüzyılda yaşamış, şiirlerinde "Behcetî" mahlasını kullanmış ve Çehrîn Seferi'yle ilgili bir eser yazmış olan (*Mî'râci' z-zafer**) Hezargradlı Hüseyin ile karıştırılmıştır. Doğum yerinin Berat şehrinin Timuriçe köyü olması kuvvetle muhtemeldir. Eserinde çocukluktan itibaren faydalı faydasız çeşitli ilimlerle meşgul olduğunu ifade eden yazarın düzenli bir medrese eğitimi almadığı anlaşılmaktadır. 1731'de Sadrazam Köprülü-zâde Nûman Paşa'nın oğlu Hâfız Ahmed Paşa'ya imam olduğunu belirten Behcetî (vr. 1^b, 185^b) vefatına kadar Vidin, Niş, Han-ya, Mısır ve Cidde gibi onun görev yerlerinde maiyetinde bulundu, bir süre Medine'de kaldı, bu arada onunla birlikte hac farızasını eda etti ve bazı olaylara şahit oldu. Kendi ifadesine göre 1150'de (1737) Hâfız Ahmed Paşa'nın Niş muhasarasına hareketi esnasında onun yanında yer aldı. Yolda Fâzıl Ahmed Paşa'nın hasta yatığı çiftliğe uğrayarak onun altmış bir yıl önce öldüğü odayı ziyaret etti. Eserinin 1151 (1738) yılında sona erdiği göz önüne alınırsa bu tarihten sonra ölmüş olmalıdır. Behcetî İbrâhîm Efendi bazı şiirlerini ve düşürdüğü tarihlerini eserine serpiştirmiştir. Nitekim eserinde Niş'in istirdadı hakkında çeşitli tarihler ve kasideler yazıp Serasker Hâfız Ahmed Paşa'ya sunduğunu ifade etmektedir. Farsça şiirlerinin de bulunduğu, bazı şiirlerinin Köprülü Kütüphanesi'nde kayıtlı *Mecmûatü'l-eb-yât*'ta yer aldığı (Hâfız Ahmed Paşa, nr. 351), fakat şairlik yönünün kuvvetli olmadığı belirtilir (Ergun, II, 786).

Tam adı *Silsiletü'l-Âsafîyye fi Devleti'l-Hâkânîyyeti'l-Osmâniyye* olan eser, sadece Köprülü Mehmed Paşa ile oğulları ve torunlarından vezîriâzam ve vezir rütbesine yükselmiş olanların hayatları ve dönemlerinin olaylarına inhisar ettiği için *Târih-i Sülâle-i Köprülü* adıyla da anılır. Nitekim eserin adı yazma nüshasının cilt kapağında ve Devr-i Hamîdî Köprülü Kütüphanesi katalogunda *Târih-i Sülâle-i Köprülüzâde* şeklinde geçer (s. 153). Eserini çeşitli ilimlerde söz sahibi, özellikle ta-

rih ve coğrafyada geniş bilgisi olduğunu belirttiği Hâfız Ahmed Paşa'nın emriyle kaleme aldığı söyleyen yazar, Köprülü ailesinin fetih ve icraatlarını yazmanın kendisine mutluluk vereceğini ifade eder (vr. 1^b-2^a). Eserin telif tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte Behcetî'nin Ahmed Paşa'ya imam olmasından sonra 1735 yılından itibaren yazılmaya başlandığı ve iki yıl sonra Niş'in istirdadına veya müellifin vefatına kadar devam ettiği söylenebilir. Muhteva bakımından yedi kısımdan oluşan *Silsiletü'l-Âsafîyye*'de Vezîriâzam Köprülü Mehmed Paşa devri olayları (vr. 2^a-76^a), oğulları Vezîriâzam Fâzıl Ahmed ve Fâzıl Mustafa paşaların dönemlerinde meydana gelen olaylar (vr. 76^a-164^b, 164^b-178^a), yeğeni Vezîriâzam Amcazâde Hüseyin Paşa dönemi hadiseleri (vr. 178^b-182^a), Fâzıl Mustafa Paşa'dan torunu Vezîriâzam Nûman Paşa devri vak'aları (vr. 182^b-186^a), bunun kardeşi Vezir Abdullah Paşa'nın biyografisi (vr. 186^a-198^a), nihayet yine Nûman Paşa'nın oğlu olup çeşitli yerlerde valilik yapan Vezir Köprülüzâde Hâfız Ahmed Paşa ve dönemi olaylarının 1151'e (1738) kadar gelen kısmı (vr. 198^b-202^a) yer alır.

Eser daha önce yazılmış tarihlerden faydalanılarak meydana getirilmiştir. Köprülü Mehmed Paşa devri olayları ağırlıklı olarak *Naîmâ Tarihî*'nden (vr. 74^b), Fâzıl Ah-

med Paşa ve halefleri dönemlerinin olayları ise bunun devamı olan *Râşid Târihi* ile (vr. 74^b, 182^a) bunun zeyli olan Çelebizâde Âsım'ın tarihinden nakledilmiştir. Eserin beş varaklık son kısmı olan Köprülüzâde Hâfız Ahmed Paşa devri olayları ise yazarın gözlemlerine dayanır (vr. 2^a). Biyografik bilgiler yer yer Osmanzâde Ahmed Tâib'in *Hadîkatü'l-vüzerâ*'sından alınmıştır (vr. 2^b). Eserin diğer kaynakları arasında Karaçelebizâde Abdülaziz Efendi'nin, İszâde'nin, Vecihî'nin, Mehmed Halife'nin ve Nişancı Abdurrahman Abdi Paşa'nın tarihleri yer alır (vr. 26^b, 45^a, 47^b, 61^b). *Silsiletü'l-Âsafîyye* bu bakımdan orijinalitenden uzak, basit bir derlemekten ibaret bir eser niteliğindedir. Bu özelliği yanında müsvedde halinde kalmış olmasından dolayı pek tanınmamış, modern dönem tarihçileri dışında araştırmacıların dikkatini çekmemiştir.

Silsiletü'l-Âsafîyye'nin günümüze tek nüshası intikal etmiştir. Köprülü Kütüphanesi Hâfız Ahmed Paşa kitapları arasında (nr. 212) bulunan bu nüshanın ihtiva ettiği bazı boşluklarla üzerinde yapılan tashih (vr. 114^a) ve ilâvelerden, hatta müellifin, "Bu mahalle Vezir Fazlı Paşa hikâyesi bulunup yazılmalıdır, Vecihî'de olmak gerektir" (vr. 52^b) gibi notlarının bulunmasından müellif hattıyla yazılmış olduğu kana-

ati doğmuştur. Zahrında Köprülüzâde Hâfız Ahmed Paşa'nın vakıf mühürleri bulunan nüsha 219 varak olup âdi ta'lik hatla yazılmıştır. İhtiva ettiği mâlûmattan ziyade Osmanlı tarih edebiyatında ilk defa bir vezir ailesine hasredilmiş olması dolayısıyla önem kazanan eser üzerinde Mehmet Fatih Gökçek tarafından bir yüksek lisans tezi hazırlanmıştır (*Behcetî Seyyid İbrahim Efendi, Târih-i Sülâle-i Köprülü*, 2006, MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü).

BİBLİYOGRAFYA :

Köprülüzâde Mehmed Paşa Kütüphanesinde Mahfûz Kütüb-i Mevcûdenin Defteridir, İstanbul, ts., s. 153, 164; *Osmanlı Müellifleri*, III, 29; *TCYK*, s. 663-664; Sadettin Nûzhet Ergun, *Türk Şairleri*, İstanbul 1945, II, 786; *Levend, Gazavatnâme*, s. 129; a.mlf., *Türk Edebiyatı Tarihi*, Ankara 1973, I, 368-369; Babinger (Üçök), s. 241; Ramazan Şeşen v.dğr., *Fihrisü mahfûzâtü Mektebeti Köprülü*, İstanbul 1406/1986, II, 516; Nuri Akbayar, "Behcetî Seyyid İbrahim", *TDEA*, I, 376; Abdülkadir Özcan, "Hadîkatü'l-vüzerâ", *DİA*, XV, 23.

ABDÜLKADİR ÖZCAN

SİLSİLETÜ'Z-ZEHEB

(سلسلة الذهب)

En güvenilir isnad anlamında kullanılan bir hadis tabiri.

"Bir hadisi veya bir sözü ilk söyleyene nisbet etmek için senedinde yer alan râvilerin adlarını zikretmek" anlamındaki isnad hadis uydurma faaliyetlerine karşı geliştirilmiş en önemli tedbirdir (bk. İSNAD). Hadis âlimleri isnadda bulunan her râviyi araştırdıkları gibi isnadları da bir bütün olarak incelemişler, onları râvi sayısına göre "âli" ve "nâzil", güvenilir veya zayıf râvilerden meydana gelmesine göre "esahhu'l-esânîd" (isnadların en sahihi) ve "ehve'l-esânîd" (isnadların en zayıfı) şeklinde kısımlara ayırmışlardır. Tamamı güvenilir râvilerden meydana gelen isnad "silsiletü'z-zeheb" (altın zincir), "esahhu'l-esânîd", "ecvedü'l-esânîd" (isnadların en üstünü), "esbetü'l-esânîd" (isnadların en güzeli), "esbetü'l-esânîd" (isnadların en sağlamı), "akve'l-esânîd" (isnadların en güçlüsü), "ercahu'l-esânîd" (isnadların en çok tercih edileni), "ahfezü'l-esânîd" (isnadların en sahihi), "ahsenü'l-esânîd" (isnadların en güzeli) tabirleriyle ifade edilmiştir. Ancak hadis âlimlerinin en sahih isnad olduğunda icmâ etmeleri ve isnadında Ahmed b. Hanbel, Şâfiî ile Mâlik olmak üzere üç imamın bulunması sebebiyle Abdülkâhir el-Bağdâdî'ye göre Ahmed b. Hanbel > İmam Şâfiî > İmam Mâlik > Nâfi' > Abdullah b. Ömer isnadı en sahih isnadlar arasında silsiletü'z-zeheb

Silsiletü'l-Âsafîyye'nin ilk iki sayfası (Köprülü Ktp., Hâfız Ahmed Paşa, nr. 212)

